

I antologin »Kvinnor i vitt. Om kreativitet på universitetssjukhus» (Bonnier utbildning, 1998) berättar kvinnliga läkare, äldre som yngre, utifrån ett personligt perspektiv. Läkartidningen återger här ett kapitel ur boken, skrivet av Eva Hellström Lindberg. De tidigare utdragen har publicerats i LT 48/98, 8/99, 11/99 och 14/99.

»**J**ag tycker om mitt liv. Min familj, allt som händer, själva skeendet. Jag tycker om mitt arbete. Jag kan nästan inte komma på några arbetsuppgifter som jag inte tycker är roliga och det är om det den här artikeln ska handla. Det är en enorm gåva att känna så, det vet jag, men det ger ett stort ansvar att välja. Mängden av äventyr som finns inom räckhåll gör ibland livet övermäktigt.

Jag tycker mycket om frihet. Så här vid 41 års ålder och med knappt hälften av min yrkesaktiva karriär bakom mig har detta blivit alltmer klart för mig. Jag inser att längtan efter frihet ofta har styrt mina val. Måste jag välja mellan framgång och frihet väljer jag friheten, jag vet det nu. Viss sorts framgång ger frihet och ibland kan makt, i form av ett ansvar för något väsentligt, ge frihet i ett större perspektiv. Sådant ansvar tar jag gärna, även om det gör mig bunden i mitt dagliga liv. Men makt för maktens skull som skall betalas med priset av en kringskuren tillvaro, det går bara inte. Ibland när jag är riktigt trött och utarbetad, kanske i april då livet för mig är tyngst och kallast, säger jag till mig själv att ge upp rebellivet och bara flyta med. Men så blir något större projekt klart, jag får några natters sömn och så kommer viljan tillbaka. Det jag just sagt präglar det jag gör i dag och jag skall därför försöka berätta om det.

Efter det jag slutat vilja bli skridskoprinsessa och loförfarare kom nog drömmen om att bli läkare. Jag vet inte riktigt varför. Det fanns inga medicinare och inga naturvetenskapliga forskare i vår familj. Pappa ville bli läkare men hade inte råd att studera så länge. Han var en ledare och blev också företagsledare med ett djupt intresse för människor. Mamma var familjeterapeut – människointresset från hennes sida också. Jag har inga syskon.

Skolan var inte så rolig. Mycket tvång, sitta stilla på lektionerna. Det gick an under mellanstadiet där jag slukade mängder av flickböcker under lektionerna (en tidig träning i kvinnlig simultankapacitet). Högstadiet var en plåga och mycket under gymnasiet egentligen bara en passersträcka, där som tur var svenskan och filosofin kunde lyfta upp vardagen. De naturvetenskapliga ämnena krävde mycket engagemang för att betygen skulle kunna ta mig in på läkarlinjen. Min nuvarande cellbiologiska forskning verkade inte så självklar då.

Efter detta kom Karolinska institutet och högskolestudierna som en enorm upplevelse. För första gången i mitt liv var jag själv ansvarig för vad jag gjorde. Beslutet att skriva fullt på tentamen eller endast godkänt efter att först åkt skidor i Alperna en vecka var mitt. Kamratskap, mycket lek och musik men också under kurserna en allt starkare känsla för själva läkaryrket. Började vikariera tidigt, tog ansvar och lär-

de mig mycket. Jag hade tänkt att jag skulle bli gastroenterolog i Eskilstuna.

Min pappa dog 1983, när jag hade en termin kvar. Jag stannade i Stockholm över sommaren och tog ett vikariat på Hematologen, Huddinge, för att kunna försörja mig. Där träffade jag min man och blev djupt förälskad – det var ett sådant tillfälle i livet när det inte fanns några val. På några månader hade jag en handledare i ett hematologiskt projekt, efter ett år kom jag hem från Eskilstuna och ytterligare ett år senare var jag legitimerad, lovad en utbildning på hematologen samt trebarnsmor (makens två, sex och fyra år, och vår gemensamma son, Gustaf). Sedan fortsatte det i rask takt, Frida föddes 1990, jag disputerade 1992 och blev docent och överläkare 1996. Det låter enkelt och på sätt och vis har det varit det också. Men det har också varit mycket hårt arbete och perioder med djupa svackor i självförtroendet och misströstan.

Passionen är grunden för det jag gör i arbetet och i livet

Jag fick en handledare, som passade mitt temperament. Karl-Henrik Robert lärde mig forskningsteori och metodik, han hjälpte mig med visionerna under den tid de inte visste varhän de skulle ta vägen. Han »förstod» cellen och väckte min fascination för dess mysterium, liv och död. Han är en oförtruten optimist, en stigfinnare och en lojal regelbrytare. Det faktum att jag relativt tidigt lämnades ganska ensam med försöken och skrivandet gjorde mig på sikt stor nytta. Han trodde på mig och stöttade mig utan specifika föreställningar hur min väg skulle se ut.

Redan som underläkare utan fast anställning blev jag ledare för den först svenska, och sedan skandinaviska, MDS-gruppen. Vi publicerade oss, fick internationellt rykte och jag fick mycket tidigt eget internationellt nätverk. Jag »blev» någon, vilket väckte en viss förvåning på kontinenten och i USA där man helst skulle både vara man och specialist innan man fick ta sig ton. Det var aldrig någon nackdel att vara kvinna i detta sammanhang. Jag tror att det faktum att jag såg rätt ung och snäll ut gjorde att ingen kände sig hotad av mig, och nu när min ställning är ganska etablerad, är det oftast inte aktuellt för dem att göra det. Oftast alltså, jag har som alla andra fått lära mig att sätta ner foten. Ibland mödosamt.

»Du skall aldrig vara rädd för att dela med dig av dina idéer», sade Kalle. »De som är dumma kan inte göra nånting av dem i alla fall och de smarta har egna goda idéer». Detta har blivit ett av mina rättesnören och har inte bara givit mig hjälp i forskningen utan också många goda vänner. Några gånger har det varit till nackdel, men nettot står på plus hur jag än räknar.

Min andra handledare, Gösta Gahrton, var också min chef och professor under många år. Även från honom fick jag ett stort förtroende, mycket frihet under ansvar och med åren också ömsesidig förståelse. Det är tveksamt om denne man

»Min styrka är större än min ork. Styrkan kommer från min energi och en stor portion optimism», skriver Eva Hellström Hellberg.

någonsin hade aktiva idéer om jämlikhet, men faktum kvarstår att han som chef för mig – som kvinna – inte kunde ha varit bättre. Från 1986 och under hela min underläkartid arbetade jag olika former av deltid. Sällan korta dagar, mer av »tre veckor på, två veckor av», och detta var då ganska ovanligt. Det viktigaste för mig som person var att min chef hade målet klart, men lät mig bestämma vägen själv. Jag har funderat på om detta generellt passar kvinnor bra, att vår kreativitet och flexibilitet blir störd om någon försöker skriva oss på näsan *hur* något skall göras.

Jag kan ur minnet räkna upp massor av män, som är vägfärdiga i stället för målorienterade, och som jag skulle haft mycket svårt med som chefer. Det kan hända att jag haft en väldig tur, men det kan också vara så att intuitionen hjälpte mig att välja rätt.

Hematologin passar mig av många skäl, långvariga kontakter med svårt sjuka patienter, att hjälpa människor finna sin väg genom svår sjukdom vare sig den slutar i liv eller död. Denna specialitet har inte saknat kvinnliga förebilder,

jag har som vänner och kolleger goda kvinnor, äldre än jag, som visat mig att ledarskap, kvinnlighet och hematologi är en kombination som inte är omöjlig. Ann Mari Udén är en sådan. Jag har i denna värld också flera goda manliga förebilder. Män som lyssnar, som kan förmedla förtroende. De andra, de som finns överallt och som inte bara är män, kan man antingen vinna, bortse ifrån eller undvika. Man behöver inte tycka om och lita på alla.

En sak som jag oftare hör från kvinnliga än manliga kolleger är att de »tvingas» att arbeta heltid, forska på nätterna och slita ut sig. Jag undrar på vilket sätt de tvingas och om de sagt ifrån? Ibland har de gjort det men utan resultat – ibland har de inte sagt något »för det skulle ändå inte löna sig». Jag undrar om någon kan tvinga oss att vara någonstans (om vi inte hotas av svält och det bara finns ett enda jobb i hela världen). Vi är intelligenta, välutbildade människor (kvinnor) och vi *måste* inte acceptera förhållanden som inte passar oss och som dikteras av män (eller kvinnor) i maktställning. Om vi ändå stannar kan det vara en taktisk investering, men vi ska vara medvetna om att det är vårt eget val. Det är vi själva som sätter vår »minimum passing level» och det är vårt ansvar att inte låta den passeras alltför ofta. Långt innan jag hade en fast position på kliniken fick min chef välja mellan att låta mig arbeta deltid och forska eller bara ha mig heltidsarbetande på kliniken. Han valde det första alternativet.

Det finns superkvinnor med enorm kapacitet, men de är rätt få.

Enligt min världsbild går heltids-klinik, heltidsforskning och småbarn inte ihop. Jag hade nog kunnat bli lycklig på en annan klinik och kunnat försörja mig på i stort sett vilket jobb som helst. Ibland när orken tryter och det akademiska livet står mig upp i halsen säger jag till maken att jag skall sluta, odla morötter och skriva barnböcker. Hittills har det inte blivit så.

Skandinaviska MDS-gruppen är en fantastisk samling av goda kolleger med ett gemensamt intresse för en svår sjukdom. Publikationslistan från gruppen har med tiden blivit ganska lång, lite dröjande har jag börjat förstå att vi är en av världens två-tre bästa grupper inom detta område. Det känns märkligt att skriva det och ännu mer att inse att en av mina ambitioner är att göra gruppen till den bästa. Vi började med ett litet gäng runt ett bord, men sedan dess har gruppen växt successivt och vi är nu betydligt fler, med regionala koordinatörer och med mängder av spin-off-studier. Vänskapen fortsätter att vara viktig och det har varit mitt mål att skapa delaktighet runt projekten. Det är betydelsefullt med posi-

ANNONS

tiva mål och jag tror att en viktig drivkraft i gruppens arbete har varit att man upplevt att patientgruppen i sig tjänat på utvecklingen. Min önskan är nu att projekten decentraliseras och jag hoppas att vinsterna med fortsatt sammanhållning skall överväga de kompetitiva spänningar som alltid uppstår när ett område växer. Parallellt med det kliniska arbetet har en liten men stark lab-grupp växt fram: celltillväxt och programmerad celdöd från molekylär till klinisk nivå. Det gör mig lycklig att ha forskning på en diagnos – från ax till limpa – även om nackdelarna i form av splittring ibland känns av.

Jag har just fått en forskartjänst från Cancerfonden och kommer att kunna ägna stor energi åt MDS-projekten, både de kliniska med patientkontakt och laboratoriet, under minst fyra år. Den största glädjen med detta är nog att en tung anslagsgivare beslutat sig för att satsa pengar på en sjukdom som hittills varit lite i bakvattnet. Det känns enormt stimulerande, men också som ett stort ansvar.

På kliniken har jag en lite oklar roll. Jag är all-round som kliniker och duger på alla positioner. Detta kan göra min kliniska vardag hoppig, eftersom jag blir en sådan där plugg som passar i alla hål. Det positiva är att det ger frihet, jag blir inte låst i något fack och friheten är som sagt ganska viktig. Min nisch har i stället blivit personal- och kompetensutveckling. Tillsammans med mina kolleger, läkare och sköterskor, har jag dragit igång en löpande etikutbildning, som nu går på fjärde året, och under det senaste året ett kompetens- och utbildningsprojekt där vi har gått igenom och dokumenterat klinikens alla rutiner och vårdprogram samt skapat en modell för en löpande hematologisk utbildning för hematologiska sjuksköterskor. Det är också viktigt att skapa utrymme för unga läkare att förkovra sig eftersom den kliniska vardagen blir mer och mer hektisk. Jag har insett att pengar för denna typ av ändamål är mer lättillgängliga än pengar för direkt patientvård. Kanske är det för att vi ligger rätt i tiden. Efter årtal av sparbetning kan man stilla undra om det *egentligen* saknas pengar eller om det bara är så att de finns på speciella ställen?

Det är fascinerande att leda ett arbete som innehåller så mycket potential men där man inte vet utgången. Att ge möjligheter för kreativa personer att ur grundprojektet skapa egna projekt, som kanske blir större än det första. Kanske är det för att jag så säkert tror att om en klinik skall växa sig riktigt stor kan inte bara en handfull forskande läkare åka utomlands med sina resultat. Det är viktigt att många, de flesta, känner att de utvecklas och är stolta över sin arbetsplats. Klinikprojektet har lärt mig att det finns mycket vilja och kreativitet omkring oss. Om bra idéer tas fram kan andra människor utnyttja dem till sina egna visioner. Så sprider sig projekten som ringar på vattnet i stället för som pyramider. Det är roligt att utmana givna regler, inte bryta dem men se om de går att ändra eller komma runt.

Mina drömmar är viktiga för mig, både de vakna och de som kommer när jag sover. De vakna drömmarna hjälper mig att forma visioner, genom ständiga inre samtal (tyvärr ofta högt för mig själv, ibland på pendeltåget) hittar jag vägar att gå. De nattliga drömmarna visar mig både på det som är starkt, uppmuntrar mig, men kan också vara svidande och hotfulla när jag är ute på farliga vägar. Jag har lärt mig att uppskatta mardrömmar-

EVA HELLSTRÖM LINDBERG
Född 1957, leg läkare 1985, docent 1996, överläkare vid hematologiska kliniken, Huddinge sjukhus. Sedan 1984 koordinator för den Skandinaviska MDS gruppen. Projektledare för Hematologiska kliniken kompetensutvecklingsprojekt.

na. Till barnen brukar jag säga att mardrömmar är till för att man skall kunna hålla på med sådant som är farligt, och det tror jag på. De är en hjälp att hålla kontakten med känslorna.

Ganska ofta ökar tempot så att allt svischar förbi. Min simultankapacitet, som alltid har varit hög, har ökat ytterligare de senaste åren, vilket givit mig möjlighet att göra mer men också ökat riskerna för att jag skall köra slut på mig alldeles. Då mitt i den brådaste tiden slår det stopp. Jag gör mitt rutinarbete och går sedan hem till familjen, tiden bara passerar och jag bara är. Viktiga saker som jag lovat göra blir liggande och jag inser att det kanske inte var så bråttom. Det är under dessa perioder som de lärorika drömmarna kommer fram, varningsdrömmarna som hänsynsfullt nog aldrig kommer fram när jag är mitt i ruschen, och försöker visa mig att livet är mångfacetterat och att rikedom inte sitter i antalet publikationer.

Mina drömmar och mål på längre sikt är oklara just nu. Jag vet att jag har en styrka som ligger i att ha bra idéer och att kunna se till att de blir genomförbara. Forskningen har gått mycket bra ett tag. Om jag skall vara riktigt ärlig blir jag dock lyckligare över att bli uppskattad av mina nordiska och internationella medforskare än att göra »karriär» på hemmaplan. Jag vill göra nytta för många människor och kan ibland ifrågasätta om mycket i vår detaljrika forskning verkligen kommer att innebära några väsentliga förbättringar för många människor. Det, bland annat, kan få mig in i djupa svackor.

I sådana svackor ifrågasätter jag det mesta jag gör. Känner mig otillräcklig och oduglig. Tänker att »snart så kommer alla att märka att jag bara är en bluff». Maken kallar det för »bubblan spricker-syndromet» och säger att det är typiskt för kvinnor. Jag vet inte om han har rätt, men jag har i alla fall aldrig hört någon man säga något liknande högt. För skrämde de här svackorna vettet ur mig. Nu vet jag att de går över. Jag är aldrig exakt likadan när jag kommer upp som när jag ramlade ner, kanske lite klokare ibland, kanske med några vunna och några släppta idéer. Jag tror svackorna är en del av min kreativitet.

Min styrka är större än min ork. Styrkan kommer från min energi och en stor portion optimism. Jag är nyfiken på livet, på kunskapen och på mina medmänniskor. Projekt måste utvecklas för att fortsätta vara intressanta. I forskningen är det övergripande fältet en hel sjukdomsgrupp, som vi närmar oss ur en mängd synvinklar. Där kommer nyfikenheten aldrig att ta slut. Det är orken som sätter mina gränser, och det kanske är tur. Det finns de som arbetar hårdare än jag, och de som arbetar mindre. För mig finns det ett pris per centimeter meritlista.

Till slut är det ändå passionen som ligger till grund för det jag gör i mitt arbete och i mitt liv, kärleken till mina barn och till min man. Det går inte en dag utan att jag blir lycklig för att de finns till. Det underbaraste jag vet är att vakna en dag på landet, äta frukost på verandan med färska klippta örter i ägggröran, åka till simskolan, läsa Dagens Nyheter, se ut över vattnet. Åka hem, påta i landet, rensa ogräs eller vända komposten, gå och bada. Fundera över vad vi skall ha till middag och laga den med kärlek och örter, ett glas vin fram på kvällen när det fortfarande är ljumt i luften.

Eller också är det underbaraste att packa resväskor och ryggsäckar, dra på hisnande äventyr på andra sidan jordklotet. Ungar, kollin, ett myller både i själen och runt omkring. En kall öl på ett litet bord utanför en hydda på en indonesisk ö, maken i stolen bredvid, varsin roman, sparsamma ord. I hyddan bredvid är barnen, bus och kortspel och så småningom snusningar.

Då kan jag undra vad jag gör i den strikta intellektuella landstings- och forskarvärlden. Men när mediterandet och äventyret lider mot sitt slut spritter det i hela kroppen av lust att komma dit och ta itu

